

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ศาลยุติธรรมกับกระบวนการตรวจสอบตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย นางสาวปิยกุล บุญเพิ่ม
รหัส ๖๒๐๗๒๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลยุติธรรมกับกระบวนการตรวจสอบตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ความนำ

คำว่า ประชาธิปไตย ภาษาอังกฤษใช้คำว่า democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก ๒ คำว่า demos หมายถึงประชาชน และ kratia หมายถึง การปกครอง โดยนัยทางภาษา democracy จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน^๑ เมื่อพิจารณาคำว่าประชาธิปไตย มีรากศัพท์มาจากคำว่า ประชา หมายถึงประชาชนกับคำว่าอธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดคำว่าประชาธิปไตย จึงหมายถึง ประชาชนมีอำนาจสูงสุด กล่าวคือการทำที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนาแล้วอีกนัยหนึ่ง ภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยจะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ ประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึง มีสิทธิเสรีภาพที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ

แต่การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนนั้น มิได้หมายความว่าประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่ปกครองตนเองโดยตรง (Direct Democracy เพราะในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถกระทำได้ จึงเปิดรูปแบบการปกครองระบบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Indirect Democracy or Representative government โดยประชาชนเลือกผู้แทนขึ้นทำหน้าที่แทนตนแล้วผู้แทนเหล่านั้นมีหน้าที่ร่วมกันกำหนดทั้งผู้ปกครอง นโยบายและวิธีการปกครองตามนโยบาย ซึ่งเป็นหลักการและกระบวนการทางการเมืองการปกครองที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยแบ่งอำนาจอธิปไตยตามลักษณะหน้าที่ออกเป็น ๓ ส่วน คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ^๒ ซึ่งในส่วนอำนาจตุลาการมีหน้าที่ตีความและบังคับใช้กฎหมาย (apply the law ในนามของรัฐ อำนาจตุลาการยังเป็นกลไกสำหรับระงับข้อพิพาท ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับจะระบุถึงการใช้อำนาจตุลาการไว้และในการใช้อำนาจตุลาการนั้นจะใช้อำนาจในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ โดยผ่านทางศาลยุติธรรมมีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนด โดยที่ฝ่ายบริหารจะเข้าไปมีอำนาจเหนือฝ่ายตุลาการไม่ได้

นางสาวปิยกุล บุญเพิ่ม ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๑ ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตร "หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย" (นรป รุ่นที่ ๗ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

^๑สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานครสำนักประสานสัมพันธ์สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗

^๒วัชรวิชัย สาร (๒๕๖๒) พัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและพหุการเมือง : คนเมืองภาคประชาชน สืบค้นเมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒,

หลักการของระบอบประชาธิปไตย

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้ให้คำนิยามของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย democracy ที่ได้รับการยอมรับและนำไปอ้างอิงกันอย่างกว้างขวาง “การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย” หมายถึง การปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน (government of the people, by the people, and for people)^๓ จากการนิยามดังกล่าวทำให้ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่สะท้อนถึงความศิวิไลซ์ของสังคมมนุษย์ โดยประกอบด้วยหลักการดังต่อไปนี้^๔

๑. หลักการปกครองที่ประชาชนมอบหมาย หลักการที่สำคัญอันเปรียบเสมือน หัวใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ ความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคกันของคนในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคนทุก ๆ คน ในสังคมจะมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมในตัวเองแต่คนในสังคมก็ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากกฎเกณฑ์ ปราศจากกฎระเบียบหรือปราศจากผู้ปกครอง ทั้งนี้เพราะการอยู่ร่วมกันในลักษณะเช่นนั้น อาจจะทำให้เกิดความวุ่นวายและสับสน อันจะทำให้สภาพของสังคมนั้นไม่แตกต่างไปจากสภาวะสงคราม ขาดความปลอดภัยและขาดความมั่นคงในชีวิตของตนและครอบครัว ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงต้องยอมสละสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์บางประการของตน โดยการมอบอำนาจที่มีอยู่นั้นให้กับตัวแทนซึ่งประชาชนเลือกสรรแล้ว ให้มีหน้าที่และอำนาจหน้าที่เหนือกว่าตนในการปกครอง โดยที่ผู้แทนหรือผู้ปกครองนั้นจะต้องปกครองประชาชนหรือคนในสังคมให้ตรงตามเป้าหมายและหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือการปกป้องสิทธิ เสรีภาพ และรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคตลอดจนผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ หน้าที่หลักของตัวแทนที่มาเป็นผู้ปกครองประเทศ คือ ต้องปกป้องและคุ้มครองสิทธิรวมถึงเสรีภาพของประชาชน และต้องคุ้มครองประโยชน์ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามผู้ปกครองไม่ได้มีหน้าที่เพียง ๒ ประการดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น หน้าที่อื่นของผู้ปกครองที่จะต้องกระทำจะเป็นประการใดนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้อยู่ใต้การปกครองหรือประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ และความต้องการดังกล่าวของประชาชนจะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น ๆ ทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองจะเป็นไปตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ หน้าที่อื่น ๆ ของผู้ปกครอง ต่างมีเป้าหมายเพื่อที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้นจึงทำให้เกิดองค์กรต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เพื่อทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และองค์กรตัวแทนของประชาชนที่จะอาสาเป็นผู้ปกครองเรียกว่า พรรคการเมือง ซึ่งประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมีพรรคการเมืองเป็นกลไกในการก่อให้เกิดเจตจำนงร่วมกันของประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นตัวแทนของประชาชนเมื่อได้รับเลือกตั้งใช้อำนาจตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและตามแนวนโยบายที่ได้นำเสนอไว้

^๓ เฟิ่งอั้งใน ๒

^๔ สุชุม นवलสกุล, การเมืองการปกครองไทย : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๓ หน้า ๑๒ - ๑๕

๒. หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการของระบอบประชาธิปไตยในเรื่องอำนาจการปกครองและบริหารประเทศยึดถือแนวความคิด และหลักการของจอร์จ ล็อก และมองเตสกีเออ หลักการสำคัญของการใช้อำนาจหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยแบ่งอำนาจออกเป็น ๓ อำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

๒.๑ อำนาจนิติบัญญัติเป็นอำนาจในการบัญญัติกฎหมายเป็นสำคัญ ส่วนหน้าที่อื่น ๆ นอกจากการบัญญัติกฎหมายนั้นก็สามารถมีเพิ่มเติมได้ ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่ว่าในแต่ละประเทศนั้น ๆ โดยทั่วไปแล้วอำนาจนิติบัญญัติจะมาจากการเลือกตั้งโดยเสรี ซึ่งกระบวนการได้มาของอำนาจนิติบัญญัตินั้นมาจากประชาชนเลือกสมาชิกรัฐสภาทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญของประเทศ เช่น ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การประกาศสงคราม การบัญญัติกฎหมายเพื่อให้อำนาจและหน้าที่แก่บุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม แต่เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจและการใช้อำนาจนิติบัญญัติเป็นไปโดยชอบธรรมจึงมีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการควบคุมการใช้อำนาจนิติบัญญัติวิธีการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติไว้หลายวิธีและวิธีหนึ่ง โดยการให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารด้วยวิธีการ “ยุบสภา” เป็นการคืนอำนาจให้กับประชาชนในการเลือกตั้งตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติใหม่

๒.๒ อำนาจบริหาร เป็นอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามกฎหมายและตามแนวนโยบายที่ได้แถลงไว้กับประชาชน ฝ่ายบริหารจะมีอำนาจในการบริหารงานราชการแผ่นดินหรือปกครองประเทศได้นั้น จะต้องมียกกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ เนื่องจากการปกครองในระบบประชาธิปไตย จะต้องใช้หลักนิติธรรมหรือปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายที่บัญญัติโดยตัวแทนของประชาชนหรือที่เรียกว่าฝ่ายนิติบัญญัตินั้น จะบัญญัติกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่แก่ฝ่ายบริหารเพื่อประโยชน์ของประชาชน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การทำงานของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือหากฝ่ายนิติบัญญัติได้บัญญัติกฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวยให้ฝ่ายบริหารทำงานได้หรือไม่สามารถปกครองประเทศได้ตรงตามที่เสนอไว้แก่ประชาชนหรือฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายที่ขัดต่อหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว ฝ่ายบริหารก็สามารถควบคุมการทำงานหรือถ่วงดุลอำนาจนิติบัญญัติได้ด้วยการ “ยุบสภา” ดังกล่าวมาแล้ว และในทำนองเดียวกันหากฝ่ายนิติบัญญัติให้อำนาจและหน้าที่แก่ฝ่ายบริหารตามกระบวนการของรัฐธรรมนูญและเอื้อต่อประโยชน์ประชาชนโดยส่วนรวมเพื่อให้ฝ่ายบริหารดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และแนวนโยบาย แต่ฝ่ายบริหารกลับใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายนั้นเกินขอบเขตไม่เป็นธรรมก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน หรือแม้กระทั่งการบริหารนั้นไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ฝ่ายนิติบัญญัติก็สามารถควบคุมหรือยับยั้งการบริหารของฝ่ายบริหารได้โดยกระบวนการในการควบคุม ยับยั้ง หรือ

ถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร เช่น การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติด่วน การเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ เป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ

๒.๓ อำนาจตุลาการมีอำนาจหน้าที่ในการใช้กฎหมายให้เป็นไปตามความต้องการหรือเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม และเนื่องจากอำนาจตุลาการเป็นอำนาจในการใช้กฎหมายให้เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังนั้น อำนาจตุลาการจึงเป็นอำนาจที่มีอิสระกว่าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร โดยผู้ที่ทำหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการคือศาล ซึ่งศาลของแต่ละประเทศในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้ศาลของแต่ละประเทศจะมีรูปแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระบบของกฎหมายที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law หรือเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าอำนาจตุลาการจะเป็นอำนาจที่มีอิสระมากกว่าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารก็ตาม แต่อำนาจตุลาการก็ยังคงเป็นอำนาจหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชนให้เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นตุลาการหรือศาลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการที่เป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจในการใช้กฎหมายที่บัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนาและความยุติธรรมตามกฎหมายแต่โดยทั่วไปแล้วการใช้อำนาจของศาลจะมีกระบวนการกลั่นกรองความยุติธรรมและมีความเป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความยุติธรรมสูงสุดแก่ประชาชน

อำนาจอธิปไตยของฝ่ายตุลาการ

หากกล่าวว่า อำนาจตุลาการเป็นหนึ่งในสามอำนาจของระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีศาลทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ ภายใต้กรอบกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาจากฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อให้บรรดาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมได้รับการพิจารณาและพิพากษาคดีอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสงบสุขของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ศาลเป็นเครื่องมือหรือเป็นองค์กรส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^๕

ศาสตราจารย์ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ อธิบายว่าการใช้อำนาจอธิปไตยของฝ่ายตุลาการในระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องมีหลักของประชาธิปไตยเป็นหลักการพื้นฐาน โดยมีหลักนิติรัฐเป็นหลักใหญ่สามารถแบ่งหลักย่อย ๓ หลัก ดังนี้^๖

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของนิติรัฐ เพราะหลักการนิติรัฐไม่สามารถจะสถาปนาขึ้นมาได้ในระบบการปกครองที่ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ ไม่มีการควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจ ฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยหลักการ

^๕Simona Grossi, Courts As An Instrument Of Democracy, (๒๐๑๗ from https://www.huffpost.com/entry/courts-as-an-instrument-o_b_๑๒๗๘๒๘๘๘

^๖บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๗, หน้า ๒๕ -๒๘.

แล้วต้องสามารถควบคุม ตรวจสอบและยับยั้งซึ่งและกันได้ ทั้งนี้ เพราะอำนาจทั้งสามมิได้แบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดหากแต่มีการถ่วงดุลกัน (Check balance) เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง เหตุนี้จะต้องไม่มีอำนาจใดอำนาจหนึ่งมีอำนาจเหนืออีกอำนาจหนึ่งอย่างเด็ดขาดหรือไม่มีอำนาจใดอำนาจหนึ่งที่รับภาระหน้าที่ของรัฐทั้งหมด และดำเนินการเพื่อให้บรรลุภารกิจแต่เพียงฝ่ายเดียว หลักการดังกล่าวอาจแบ่งแยกตามระบบได้สองรูปแบบคือ การแบ่งแยกอำนาจตามภารกิจ และการแบ่งแยกอำนาจในตัวบุคคล คือการที่องค์กรหนึ่งมีหน้าที่ของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจโดยอิสระ แต่เพื่อเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ที่จะต้องมียุติการอื่นเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยในกระบวนการแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่อำนาจนั้น หรือการใช้สิทธิโต้แย้งคัดค้านอำนาจอื่นหรือสิทธิในการควบคุมตรวจสอบทั้งในแง่ของการแบ่งแยกตามภารกิจและในแง่ของบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจไม่ทำให้อำนาจใดอำนาจหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอื่นโดยสิ้นเชิง ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้จะทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครองอันเป็นความมุ่งหมายประการสำคัญของหลักนิติรัฐ

๒. หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายปกครองและฝ่ายตุลาการ หรือเรียกว่า “หลักผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง” หลักในเรื่องนี้เป็นการเชื่อมโยงหลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครองเข้ากับหลักประชาธิปไตยทางผู้แทน การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการก็ดี หรือฝ่ายปกครองก็ดีจะต้องผูกพันต่อบทบัญญัติที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติอันเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานมาจากประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการกระทบต่อสิทธิหรือจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นจะกระทำได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนุญ โดยผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนก่อน ดังนั้น การใช้กฎหมายฝ่ายตุลาการหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนจึงมีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน คือ ไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย การใช้กฎหมายต้องกระทำอย่างเท่าเทียมกัน คือ สิทธิเรียกร้องของบุคคลที่ฝ่ายตุลาการจะต้องใช้บทบัญญัติกฎหมายให้ตรงกับกรณีของตน ตลอดจนการใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

๓. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ รัฐจักต้องให้ความเคารพต่อขอบเขตของสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล การแทรกแซงในสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยอำนาจรัฐจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีกฎหมายซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนตามหลักความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยได้ให้ความเห็นแล้วเท่านั้น จึงจะสามารถกระทำได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงได้มีการนำหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้ เพื่อความมุ่งหมายจะใช้อำนาจแต่ละอำนาจควบคุมตรวจสอบซึ่งกันและกันก็เพื่อให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับความรับรองคุ้มครอง นอกเหนือจากหลักการแบ่งแยกอำนาจแล้วได้มีการบัญญัติหลักการต่าง ๆ อีก

หลายประการ เพื่อเป็นการให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

บทบาทศาลยุติธรรมในฐานะกระบวนการตรวจสอบตามหลักการแบ่งแยกอำนาจของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด ๑๐ ว่าด้วยศาล กำหนดให้มีศาลทั้งสิ้น ๔ ระบบได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ทั้งนี้ ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย โดยในส่วนของศาลยุติธรรม มีบทบาทสำคัญทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายตามเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน และบทบาทในการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ ดังที่ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๒๖ เมื่อมีการดำเนินการตามมาตรา ๒๒๕ หรือภายหลังการประกาศผลการเลือกตั้งหรือการเลือกแล้ว มีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้สมัครรับเลือกผู้ใด กระทำการทุจริตในการเลือกตั้งหรือการเลือกหรือรู้เห็นกับการกระทำของบุคคลอื่น ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้นั้น

วรรคสาม ในกรณีที่ศาลฎีกาพิพากษาว่าบุคคลตามวรรคหนึ่งกระทำความผิดตามที่ถูกร้อง ให้ศาลฎีกาสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้นั้นเป็นเวลาสิบปี ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา แล้วแต่กรณี

วรรคสี่ เมื่อศาลฎีกามีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาแล้ว ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ให้ผู้นั้นหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลฎีกามีคำพิพากษาว่าผู้นั้นมิได้กระทำความผิด และเมื่อศาลฎีกามีคำพิพากษาว่าผู้นั้นกระทำความผิด ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นสิ้นสุดลงนับแต่วันที่หยุดปฏิบัติหน้าที่

วรรคหก ให้นำมาตรานี้ไปใช้บังคับแก่การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ด้วยโดยอนุโลม แต่ให้อำนาจของศาลฎีกาเป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์และให้คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด

โดยมีบทบัญญัติของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรมในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเลือกตั้งมาอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดตั้งแผนกคดีเลือกตั้งขึ้นทั้งในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค

นับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ ที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาเข้าสู่ตำแหน่งโดยการเลือกตั้งจากประชาชนและพระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๔/๑ กำหนดให้ศาลฎีกามีบทบาทเข้าไปพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและการพิจารณาและวินิจฉัยคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ทั้งยังให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดการพิจารณาและวินิจฉัยคดีเลือกตั้ง ต่อมามีการออกข้อกำหนดดังกล่าวเมื่อปี ๒๕๔๓ เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ใช้บังคับในมาตรา ๒๑๙ วรรคสาม กำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๕๐ ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๕๐ และได้ออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๐ คดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ขอให้มีการเลือกตั้งใหม่ และการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เข้ามาสู่ศาลฎีกาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ จึงมีการจัดการเลือกตั้งได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ในปลายปี ๒๕๖๑ และเดือนมีนาคม ๒๕๖๒ ตามลำดับ สำหรับคดีเลือกตั้งที่ต้องมายื่นต่อศาลฎีกาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ รวมทั้งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.๒๕๖๑ ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาโดยการเลือกแบ่งเป็นคดีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครของผู้สมัครรับเลือกตั้งก่อนวันเลือก การดำเนินการการเลือกที่ไม่ชอบและการเพิกถอนสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของผู้สมัครหรือผู้มีสิทธิเลือกกรณีมีการเลือกที่ไม่เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ส่วนคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบ่งเป็นคดีที่เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครของผู้สมัครรับเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้ง และการเพิกถอนสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนการเลือกตั้งของผู้สมัครผู้มีสิทธิเลือกตั้งและขอให้มีการเลือกตั้งใหม่ กรณีมีการเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมหรือมีการทุจริตในการเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๙ มีคดีเข้าสู่ศาลฎีกา ประมาณ ๔๐๐ กว่าคดี ในปี๒๕๕๑ ถึง ๒๕๕๘ มีคดี รวมแล้ว ๓๐๐ กว่าคดี นับถึงวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๒ ซึ่งเป็นวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไปมีจำนวน ๕๗๙ คดี หลังประกาศผลการเลือกตั้งคดีเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง รวมทั้งขอให้มีการเลือกตั้งใหม่จะมายื่นคำร้องต่อศาลฎีกาอีกเรื่อย ๆ ในการพิจารณากำหนดกรอบเวลาให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยให้แล้วเสร็จโดยเร็ว โดยเฉพาะคดี

เกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครของผู้สมัครรับเลือกสมาชิกวุฒิสภาและผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกฎหมายกำหนดเวลาให้แล้วเสร็จภายในกี่วันก่อนวันเลือกตั้ง เช่น สมาชิกวุฒิสภากรณีไม่รับสมัครหรือลบชื่อผู้สมัคร ให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน ๑ วัน ก่อนวันเลือกตั้ง ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรณีไม่รับสมัครหรือไม่ประกาศรายชื่อผู้สมัคร ให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายใน ๓ วัน ก่อนวันเลือกตั้ง” จากความสำคัญของคดีเลือกตั้งที่เป็นหลักสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ศาลจึงต้องบริหารจัดการคดีอย่างมีประสิทธิภาพโดยเร็วและเที่ยงธรรม

ส่วนอำนาจพิจารณาและวินิจฉัยคดีที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๙ วรรคสาม ที่บัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค บทบัญญัติมาตรา ๒๓๙ วรรคสองและวรรคสี่ ในกรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้วและคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นสมควรให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์และคำสั่งศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด โดยมีระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลใดต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจ นอกจากนี้ยังวางกฎเกณฑ์การพิจารณาและการวินิจฉัยคดีตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว เนื่องจากคดีเลือกตั้งมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยตามบทบัญญัติที่รัฐธรรมนูญบัญญัติว่า เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาครับคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่ขอให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งผู้ได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าศาลจะมีคำสั่งยกคำร้อง การที่ศาลยุติธรรมจะสามารถอำนวยความสะดวกในคดีเลือกตั้งเพื่อบรรเทาเจตนารมณ์ให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เพื่อสรรหาบุคคลที่เป็นคนดีเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารและควบคุมตรวจสอบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นบทบาทสำคัญและต้องดำเนินการบริหารจัดการคดีเป็นพิเศษ ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา จนหยุดไปในช่วงระยะหนึ่งจนถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๖๒ มาตรา ๑๐๘ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่มีเขตอำนาจพิจารณาในการที่ผู้สมัครสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นกระทำการอันควรเชื่อว่าการกระทำเป็นเหตุให้การเลือกตั้งนั้นมีได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรมตลอดจนเมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้วปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผลการเลือกตั้งเกิด

“จินดา ปันตะโชติ “บทสัมภาษณ์ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลฎีกา” ๒๕๖๒ จุลสารศาลฎีกา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๒ หน้า ๔-๕

จากการเลือกตั้งที่มีได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคเพื่อพิจารณา ในกรณีที่ศาลวินิจฉัยว่าผลการเลือกตั้งเกิดจากการเลือกตั้งที่มีได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรมให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่สำหรับการเลือกตั้งนั้น และสั่งเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้ที่กระทำการอันเป็นเหตุให้การเลือกตั้งมีได้เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรมเป็นเวลาสิบปีและมาตรา ๑๐๘ วรรคท้าย กำหนดว่าคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เป็นที่สุด

จากบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องมีความชอบธรรมในทางประชาธิปไตยมีพื้นฐานที่ยึดโยงกับประชาชน ศาลยุติธรรมจึงยึดถือเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด

บทบาทของศาลยุติธรรมที่เป็นหลักการใหม่ในการพิจารณาและตรวจสอบความชอบของกฎหมายที่ไม่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานของรัฐที่เกิดขึ้นมักจะดำเนินการโดยออกกฎหมายระเบียบ ตลอดจนกฎกระทรวง เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ซึ่งในบางครั้งกฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ ที่ประกาศใช้ส่งผลให้เกิดภาระและกระทบต่อสถานะของประชาชนเป็นอย่างมาก จนทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย (law enforcement ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๗๗ ประกอบกับมาตรา ๒๕๘ ค. ด้านกฎหมาย (๑) โดยกำหนดแนวทางการจัดทำและการเสนอร่างกฎหมาย เพื่อให้การร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายมีหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นรวมทั้งครอบคลุมการดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีได้อยู่ในฝ่ายบริหาร คือ กำหนดให้มีหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย โดยกำหนดประเภทกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และประมวลกฎหมาย ในกรณีที่เป็นการมุ่งใช้บังคับเฉพาะที่มีผลให้เกิดภาระและกระทบต่อสถานะของประชาชนเท่านั้น กำหนดให้มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและเครือข่ายเชื่อมโยงที่จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ข้อมูล (ระบบกลาง การตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย กำหนดให้การจัดทำร่างกฎหมาย หน่วยงานของรัฐต้องมีเหตุผลความจำเป็น มีข้อมูลและหลักฐานประกอบที่ชัดเจน มีการรับฟังความคิดเห็นผู้เกี่ยวข้อง โดยให้นำหลักการหรือประเด็นสำคัญของร่างกฎหมายไปรับฟังความคิดเห็น แล้วนำผลการรับฟังไปประกอบการวิเคราะห์ผลกระทบและการจัดทำร่างกฎหมายและสรุปผลเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบ ตลอดจนนำผลการรับฟังไปใช้กับการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายด้วย กำหนดหลักเกณฑ์การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมายเพื่อให้หน่วยงานของรัฐใช้พิจารณาตรวจสอบในการจัดทำร่างกฎหมาย นอกจากนี้การจัดทำร่างที่จะกำหนดให้มีโทษอาญา โทษทางปกครอง หรือสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายอื่นแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม และต้องมีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติในทางที่เป็นผลร้ายแก่บุคคลจนกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎหมายหรือจนกว่าจะมีการออกกฎดังกล่าว หากยังมีได้ออกกฎดังกล่าว

ในระยะเวลาหนึ่งนับแต่วันที่กฎหมายมีผลใช้บังคับ ให้บทบัญญัตินั้นเป็นอันสิ้นผลบังคับ โดยประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้คือ การมีหลักเกณฑ์ที่จะช่วยให้กฎหมายที่ตราขึ้นมีคุณภาพสูงขึ้น ไม่เป็นภาระกับประชาชนเกินสมควรมีการปรับปรุงหรือยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัยหรือไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ประชาชนมีช่องทางในการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตรากฎหมายและมีฐานข้อมูลกฎหมายที่เข้าถึงได้สะดวกและไม่มีค่าใช้จ่าย หลักการสำคัญคือกำหนดให้มีกลไกที่จะให้อำนาจแก่ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อกำหนดโทษที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของประชาชนโดยไม่สมควรเพื่อเป็นการบรรเทาและเยียวยาผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนในระหว่างที่ยังมิได้มีการยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจึงได้ออกพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๖๒ กฎหมายฉบับนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการปฏิรูป สะสาง และตัดทิ้งกฎหมายที่ไม่มีความจำเป็นหรือกระบวนการ “Regulatory Guillotine” ซึ่งก่อนหน้านี้มีข้อเสนอให้ประเทศไทยดำเนินการตามหลายประเทศที่มีความสำเร็จไปก่อนหน้านี้ เช่น ประเทศเกาหลีใต้ ที่สามารถตัดลดกฎหมายที่ไม่มีความจำเป็นได้กว่า ๑๑,๐๐๐ ฉบับ ภายในระยะเวลา ๑๒ เดือน ซึ่งเมื่อกฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ในประเทศไทยก็คาดว่าจะสามารถตัดลดกฎหมายที่ไม่มีความจำเป็นและสร้างภาระให้กับประชาชนลดลงได้ประมาณ ๑๐,๐๐๐ ฉบับในระยะเวลา ๔ - ๕ ปีเช่นกัน^{๑๖}

พระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติบทบาทหน้าที่ของศาลยุติธรรมไว้ในมาตรา ๖ วรรคหนึ่งว่า ในการที่ศาลยุติธรรมจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีโทษอาญา โทษทางปกครองหรือสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายอื่นแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลและศาลเห็นว่าเป็นเหตุผลอันสมควรว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นไม่สอดคล้องกับมาตรา ๕ วรรคหนึ่ง และมีใช้กรณีที่บทบัญญัตินั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญอันเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ และยังไม่มีความวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัตินั้นให้ศาลส่งความเห็นเช่นนั้นต่อประธานศาลฎีกาเพื่อเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย ในกรณีที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวไม่สอดคล้องกับมาตรา ๕ วรรคหนึ่ง ศาลจะไม่ลงโทษหรือจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด หรือจะกำหนดสภาพบังคับคดีเป็นผลร้ายแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วแต่กรณีได้ ทั้งยังกำหนดให้การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากฎหมายตามมาตรา ๑๖ ให้หมายความร่วมมือถึงประกาศหรือคำสั่งบรรดาที่มีผลบังคับเช่นเดียวกัน ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาตรา ๕ วรรคหนึ่งบัญญัติว่า หน่วยงานของรัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่

^{๑๖} วิชาญ เครื่องงาม.(๒๕๖๒). วิชาญ ชู พ.ร.บ.หลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย. สืบค้นจาก : bangkokbiznews.com/news/detail/๘๓๑๐๓ (๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒)

สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต หรือการประกอบอาชีพ โดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบแก่ประชาชนนอกจากนั้นพระราชบัญญัติดังกล่าวยังได้บัญญัติหน้าที่ให้ศาลยุติธรรมไว้ในมาตรา ๒๒ วรรคสามและวรรคหก วรรคหนึ่งของมาตราดังกล่าวบัญญัติว่าการจัดทำร่างกฎหมายใดที่จะกำหนดให้มีโทษอาญา โทษทางปกครอง หรือสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายอื่นแก่ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม หรือมีบทบัญญัติที่กำหนดให้การขออนุญาตหรืออนุญาต หรือการปฏิบัติตามกฎหมายนั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไข ที่จะกำหนดไว้ในกฎซึ่งจะออกในภายหลัง ในร่างกฎหมายนั้นต้องมีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติดังกล่าวในทางที่เป็นผลร้ายแก่บุคคลจนกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎหมายหรือจนกว่าจะมีการออกกฎดังกล่าวแล้ว วรรคสองบัญญัติว่า กฎหมายที่มีใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ต้องมีการออกกฎ หรือกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อที่ประชาชนจะสามารถปฏิบัติตามกฎหมาย หรือได้รับสิทธิประโยชน์จากกฎหมายนั้นได้ หากมิได้มีการออกกฎดังกล่าวหรือยังมิได้ดำเนินการนั้นภายในระยะเวลาสองปีนับแต่วันที่กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับ และบทบัญญัติในเรื่องนั้นก่อภาระหรือเป็นผลร้ายต่อประชาชนให้ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นอันสิ้นผลบังคับ แต่ในกรณีที่บทบัญญัติในเรื่องนั้นให้สิทธิประโยชน์แก่ประชาชนให้บทบัญญัติดังกล่าวมีผลบังคับได้โดยไม่ต้องมีกฎหรือดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ระยะเวลาสองปีดังกล่าวคณะรัฐมนตรีจะมีมติขยายออกไปอีกก็ได้แต่ไม่เกินหนึ่งปี และต้องมีมติ ก่อนที่จะครบกำหนดเวลาสองปีดังกล่าว **วรรคสาม**บัญญัติว่า ในกรณีที่ศาลยุติธรรมจะใช้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายตามวรรคสองบังคับแก่คดีใดถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งพร้อมด้วย เหตุผลและศาลเห็นว่าเป็นเหตุผลอันสมควร ให้ศาลส่งความเห็นต่อประธานศาลฎีกาเพื่อเสนอ ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เพื่อวินิจฉัย ในระหว่างนั้นให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ แต่ให้ รอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาส่วน วรรคสี่ บัญญัติว่า เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้มีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องใดเข้า ลักษณะที่จะเป็นอันสิ้นผลบังคับตามวรรคสอง ให้ประกาศคำวินิจฉัยดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา วรรคห้าบัญญัติว่าคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องใดสิ้นผลบังคับ ไม่กระทบต่อคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่ในคดีอาญาให้ถือว่าผู้ซึ่งเคยถูกศาล พิพากษาว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่สิ้นผลบังคับดังกล่าว เป็นผู้ไม่เคยต้อง คำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดดังกล่าวหรือถ้าผู้นั้นยังรับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง แต่ทั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยหรือค่าเสียหายใด ๆ **วรรคหก**บัญญัติว่า ในกรณีที่ศาลยุติธรรมจะใช้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดถ้าศาลเห็นเองหรือ คู่ความโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลและศาลเห็นว่าเป็นเหตุผลอันสมควรว่าบทบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นมีลักษณะตามวรรคสอง ให้ศาลดำเนินการตามวรรค สามและเมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนั้นมีลักษณะตามวรรคสอง ศาลจะไม่ใช้บังคับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนั้นก็ได้ และให้ศาลแจ้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

แห่งชาติหรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการจูงใจปฏิบัติหน้าที่ขัดต่อกฎหมายต่อไปวรรคแปดบัญญัติว่า ในกรณีที่กฎหมายใดบัญญัติให้มีผลใช้บังคับภายหลังจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยมีระยะเวลาตามที่กำหนด ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการบังคับใช้กฎหมายนั้นจัดทำร่างกฎทั้งปวงให้แล้วเสร็จโดยเร็ว และในกรณีที่ต้องเสนอกฎต่อคณะรัฐมนตรี อาจเสนอกฎต่อคณะรัฐมนตรีก่อนวันที่กฎหมายนั้นจะมีผลใช้บังคับได้ ในกรณีเช่นนั้นให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจอนุมัติหลักการได้แม้ว่ากฎหมายนั้นยังไม่มีผลใช้บังคับก็ตามและวรรคเก้าบัญญัติว่า การดำเนินการตามวรรคสาม วรรคสี่ วรรคหก และวรรคเจ็ด ให้เป็นไปตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

พระราชบัญญัติ หลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย กำหนดไว้ นั้น เป็นหลักเกณฑ์ที่จะช่วยให้กฎหมายที่ตราขึ้นมีคุณภาพสูงขึ้น ไม่เป็นภาระกับประชาชนเกินสมควร มีการปรับปรุงหรือยกเลิกกฎหมายที่ล้าสมัยหรือไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประชาชนมีช่องทางในการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตรากฎหมายและมีฐานข้อมูลกฎหมายที่เข้าถึงได้สะดวกและไม่มีค่าใช้จ่าย ประการสำคัญกำหนดให้มีกลไกที่จะให้อำนาจแก่ศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อกำหนดโทษ (กล่าวคือ ไม่ลงโทษ ลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด หรือกำหนดสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายแตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดกรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายห มดความจำเป็น หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพของประชาชนโดยไม่สมควร เพื่อเป็นการบรรเทาและเยียวยาผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนในระหว่างที่ยังมิได้มีการยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายดังกล่าว^๕

สรุป

อาจกล่าวได้ว่า หลักการแบ่งแยกอำนาจได้ถูกคิดขึ้นเพื่อให้การใช้อำนาจเกิดความสมดุลกันระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ “อำนาจตุลาการ” เป็นอำนาจอธิปไตยในการตัดสินตามกฎหมาย (Law-Adjudication อำนาจตุลาการเป็นอำนาจที่ทุกคนเห็นตรงกันว่าต้องใช้โดยบุคคลที่มีความเป็นกลางและต้องมีความเป็นอิสระเพื่อค้ำประกันความเป็นกลางนั้นด้วย อำนาจวินิจฉัยคดี มอบหมายให้ศาล(ฝ่ายตุลาการ เป็นผู้ใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีข้อพิพาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในการใช้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารดังนั้นในประเทศที่เป็นนิติรัฐหรือนิติธรรม ผู้พิพากษาจะต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยจะต้องมีหลักประกันดังกล่าวไว้ใน “รัฐธรรมนูญ” (Constitution กล่าวคือ การปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการจะต้องพ้นจากการแทรกแซงของ

^๕สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(๒๕๖๒.ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.... สืบค้นจาก :gnews.apps.go.th/news?news=๔๑๕๕๐ (๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งนี้เพราะศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน ศาลมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของเอกชน ศาลจึงต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค อย่างไรก็ตามการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายตุลาการไม่ควรที่จะเข้าไปควบคุมการใช้อำนาจเกินขอบเขต เนื่องจากระบบการตรวจสอบได้ถูกกำหนดทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ และทางการเมืองโดยทางรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ดังนั้นสิ่งที่ต้องพึงระมัดระวังในการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติโดยฝ่ายตุลาการตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ศาลก็ควรใช้ความระมัดระวังในการใช้อำนาจซึ่งอาจกระทบต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจระหว่างสามอำนาจหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งจะต้องไม่ก้าวล่วงซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติตราบใดที่มีได้ก่อภาระต่อประชาชน มิฉะนั้นอาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม

บรรณานุกรม

จินดา ปิ่นทะโชติ “บทสัมภาษณ์ประธานแผนกคดีเลือกตั้งในศาลฎีกา” ๒๕๖๒ จุลสารศาลฎีกา ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๒ หน้า ๔-๕

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน,๒๕๔๗, หน้า๒๕ -๒๘.

วัชรรา ไชยสาร (๒๕๖๒) พัฒนามีส่วนร่วมในทางการเมืองกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนรวมและพหุการเมือง : คนเมืองภาคประชาชน สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒,

http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_new.php?nid=๑๖๐๐๑&filename=index

วิชญ์ เครื่องงาม.(๒๕๖๒). วิชญ์ ชู พ.ร.บ.หลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย. สืบค้นจาก : bangkokbiznews.com/news/detail/๘๓๑๐๓ (๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(๒๕๖๒).ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากร่างพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ.... สืบค้นจาก :gnews.apps.go.th/news?news=๔๑๕๕๐(๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๒

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานครสำนักประชาสัมพันธ์สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,๒๕๕๗

สุขุม นวลสกุล, การเมืองการปกครองไทย : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๕๓ หน้า ๑๒-๑๕

SimonaGrossi, Courts As An Instrument Of Democracy,(๒๐๑๗ from http://www.huffpost.com/entry/courts-as-an-instrument-o_b_๑๒๗๘๒๘๘๘